

ליל הסדר

בהלכותו

והגדת לבנך

עמ"י – עש"ו

ליל הסדר

כהלכתו

"והגדת לבנך"

נכתב ונערך על ידי

הרב מרדכי בקנרוט

נשמח לקבל הערות והארות

בטלפון : 03-6190038

או בפלפון : 052-7614278

כמו כן ניתן להשיג

את ההגדה בטלפונים הנ"ל.

או בכתובת : האדמו"ר מגור 14

בני ברק

כל הזכויות שמורות

נדפס על דף שאין בו חילול שבת

ה ק ד מ ה !

היות והשנה נבצר מאיתנו לשבת כל המשפחות בצוותא חדא, וכולנו צריכים לנהל את "ליל הסדר" כל אחד בביתו, ללא הכנה מוקדמת, ויש הרבה אברכים ומבוגרים שעדיין אינם יודעים את כל המנהגים המרובים של ליל הסדר, לכן בקשו ממני בני משפחתי, ושאר ידידי לכתוב בקצרה את כל מנהגי בית אבא שהיו נוהגים מידי שנה על פי [מנהגי רוז'ין], וכן מנהגי עמך בית ישראל השייכים לכל מאן דבעי. ובהמשך צרפנו גם מנהגים שנהגו בשבת חוה"מ, ושביעי של פסח. כדי לעשות רצון כל איש ואיש, השתדלתי לכתוב בצורה מסודרת את המנהגים, אפילו הדברים הפשוטים ביותר אשר נשכחים שלא במכוון. וכדי ליתן רווח בין עדר לעדר כתבנו כמה "ווארטים" יפים על הגדה של פסח וענייני דיומא שהיינו נוהגים לומר מידי שנה, "לגוון בעלמא", כדי שלכל אחד יהיה את ההרגשה שהוא נמצא בבית אבא, וסבא, וממשיך לנהוג במנהגים הקבועים לו מידי שנה, והוא מקיים את כל ענייני הסדר כהלכתו, על פי מה שמבואר בשו"ע חלק ה'.

יש לציין כי עמל רב הושקע בעריכת ההגדה בזמן קצר ואני מקווה כי הוא יהיה לתועלת הרבים לקיים "והגדת לבנך" כהלכתו.

אחתום בברכת פסח כשר ושמח

הרב מרדכי בקנרוט

עריכת השלחן !

כשהיינו מגיעים מבית הכנסת השלחן היה ערוך בגביעי כסף וכלים נאים, וגביע של אליהו הנביא. הספה היתה מוצעת בסדין לבן, וכריות גדולות להסבה, ולכל אחד מהמסובים היה מסודר כל הנצרך לו לסעודה בכל מכל כל. הנשים הדליקו את הנרות ביו"ט לאחר שחזרנו מבית הכנסת, וכך היו נוהגים בכל יו"ט, [אף שיש נוהגים גם ביו"ט להדליק את הנרות כמו בשבת]. והנשים מברכות ב' ברכות : להדליק נר של יו"ט, ושהחיינו. אם חל ליל הסדר במוצאי שבת, [דהיינו ער"פ שחל בשבת] צריכות הנשים קודם הדלקת הנרות לומר ברוך המבדיל בין קודש לקודש. לאחר מכן הכינו את החרוסת, היא היתה קנויה בחבילה והוסיפו לזה יין אדום זכר לדם, וכדי להשביחו. וכן הכינו את המי מלח. [אם ליל הסדר חל בשבת קדש או במוצאי שבת, הכינו את המי מלח והחרוסת לפני השבת, כמבואר במשנ"ב סימן תע"ג, ס"ק כ"א]. כמו כן הכינו קערה [ענקית] ששם שמו את התפוחי אדמה, חסה, צנוניות פטרוזיליה, ביצים, מפיות וכו' הכל היה מוכן בשלחן בצד. כמו כן כל ראש בית אב הכין לעצמו את הדברים לקערה, והן ג' מצות, זרוע, ביצה, מרור, חרוסת, כרפס, חזרת, והניחם ליד הקערה, [כמבואר לקמן]. כשהתחילו את "ליל הסדר" יושב האבא בראש השלחן כשהוא לבוש קיטל לבן, שהוא דומה לתכריכים ובזה יזכיר לו יום המיתה. כמו שמסופר על ה"בית ישראל" ששנה אחת אחר שפשט את הקיטל אמר לסובבים אותו היום פושטים את הקיטל אבל יבוא יום ולא יפשטו ממנו את הקיטל, וזהו תזכורת לחנך את דורות הבאים. יש נוהגים בשנה ראשונה לא ללבוש קיטל, אולם המנהג ברוז'ין ללבוש את הקיטל גם בשנה ראשונה. [צריכים להקפיד שלא להיכנס עם הקיטל לבית הכסא].

סדר הקערה ! נוסח האר"י ז"ל עיינ באר היטב סימן תע"ג ס"ק ח'

ג' מצות (חב"ד)

זרוע (חסד) ביצה (גבורה)

מרור (תפארת)

חרוסת (נצח) כרפס (הוד)

חזרת (יסוד)

"הקערה מלכות"

ומתחיל לסדר את הקערה : מתחיל בג' מצות, ומכריז "כהן", "לוי", "ישראל" [לפי
הנגון הידוע], ומכניסם לקערה כהן העליון, לוי באמצע, ישראל בתחתון.
וממשיך "זרוע" ומניחו על הקערה. "ביצה" ומניחו על הקערה, וכן הלאה, ומראה
כל דבר למסובים. את הסימנים היו מניחים על המצות, בזהירות יתירה כדי שלא
ישברו. [היום יש קערות גדולות שלכל מצה יש תא ועל הקערה למעלה היו
מניחים את שאר ירקות].

זרוע לוקחים כנף של עוף צלוי (צולין אותו על הגז כשהוא עדיין לא מבושל).
ביצה מבושלת בקליפתה, ושורפים מעט את הקליפה של הביצה על הגז.
מרור לוקחים כריין לבן. חרוסת בדרך כלל קונים חבילה ומוסיפים לזה יין.
כרפס תפו"א, צנון, פטרוזיליה, (חסה). חזרת כריין לבן מפורר, [אוכלים אותו
בבורך, כמו שיבואר לקמן בעזה"ת].

צריכין להזהר שהקידוש יהיה משעת צאת הכוכבים ולא קודם לכן, היות ואכילת מצה הוקשה לפסח, והקידוש צריך להיות בשעה הראויה למצה, ולא יאחר יותר מדי, כדי שלא יישנו התינוקות, ויוכלו לשאול "מה נשתנה". וישיב להם כמ"ש "והגדת לבנך", ולא ישכיבו אותם לישון עם קושיות, אלא רק לאחר שהאבא אמר את התשובה עבדים היינו וכו' וישכילו להבין את התירוצים על הקושיות.

[היום שיש שעון קיץ, יש להשתדל להשכיבם לישון כמה שעות לפני כניסת החג כדי שלא יהיו עייפים, כי ממילא הסעודה מתארכת מאד].

מצוה לחזר אחר יין אדום, ואם יש לו יין לבן משובח יותר שפיר דמי.

המנהג שכולם עושים קידוש ביחד ברוב עם הדרת מלך, ולא כמו בכל שבת שרק האבא מקדש על היין, או אלו שהגיעו למצוות. (גם הנשים מקדשות בלחש. ואם ברכו שהחיינו בהדלקת הנרות שלא יברכו עתה שהחיינו, וכן לא

יענו "אמן" אחר ברכת שהחיינו של הבעל המקדש).

אם חל ליל הסדר במוצש"ק אומרים בקידוש יקנה"ז, (יין, קידוש, נר, הבדלה, זמן) והטעם שלא מברכים בשמים, עיין במסכת פסחים דף ק"ב ע"ב לפי הרשב"ם היות וגם ביו"ט איכא נשמה יתירה, והתוס' הקשו אם כן נעשה ברכת בשמים במוצאי יו"ט. ולכן כתבו דאין נשמה יתירה ביו"ט, ואיכא שמחת יו"ט באכילה ושתיה. ושיטת הרשב"ם אפשר ליישב, דדוקא משבת ליום חול אמרינן "וי אבדה נפש", דהוי יציאה מנשמה יתירה גדולה, ולכן בעינן בשמים. אבל ביו"ט אה"נ יש נשמה יתירה אבל קטנה יותר משבת. ולכן משבת ליו"ט לא בעינן בשמים דאיכא קצת נשמה יתירה, ומיו"ט לחול נמי לא מברכים על בשמים, שהנשמה יתירה ביו"ט קלה יותר משבת, ולכן לא בעינן לברך על הבשמים, וד"ל.

שותים רביעית מהכוס בהסבה לצד שמאל, בגלל ב' סיבות, א. כיון שצריך לאכול בימינו. ב. שמא יקדים קנה לושט, היות והושט הוא בצד ימין וכשהוא מטה ראשו כלפי ימין נפתח הכובע שעל פי הקנה מאליו ויכנס שם המאכל ויבוא לידי סכנה. גם מי שהוא איטר מיסב בצד שמאל, אף שלטעם א' צריך ליסב בימין כדי שיוכל לאכול, מכל מקום חמירתא סכנתא מאיסורא, ושמא יקדים קנה לוושט. נשים אינן מסבות דסמכינן על דעת הראב"ה דבזמן הזה אפילו שהן חשובות אינן צריכות להסב. בן אצל אביו צריך להסב, דאב מחיל לבריה, ותלמיד אצל רבו אינו מיסב אלא אם כן נתן לו רשות. שכח ולא היסב, בכל הכוסות לא יחזור וישתה, היות ונראה כמוסיף על הכוסות, אבל בכוס שני יכול לשתות בלא ברכה, דהרי הוא שותה יין בתוך הסעודה, וממילא אין זה נראה כמוסיף על הכוסות, עיין משנ"ב תע"ב ס"ק כ"א. נוהגים לחלק קליות ואגוזים לתינוקות כדי שהתינוקות יראו שנוי וישאלו.

המנהג אצלנו שכל המסובין נוטלים ידיים בלא ברכה, מדין דבר שטיבולו במשקה, [י"ד שח"ט ד"ם], כמבואר בשו"ע סימן קנ"ח סעיף ד'. [יש נוהגים שרק בעה"ב נוטל את ידיו, יש נוהגים שרק האנשים נוטלים ולא הנשים, נהרא ונהרא ופשטיה]. ומביאים לראש המשפחה מים לנטילת ידיים, ובמשנ"ב סימן קנ"ח ס"ק כ' מבואר ליטול ידיו לפי כל דיני הנטילה כמו בפת, ולפ"ז ראוי גם שלא לדבר עד האכילה. ושמעתי שמנהג זידיטשוב לא לעשות נטילת ידיים רגילה, אלא ליטול ידיים רק עד סוף קשרי אצבעותיו, על פי קבלה.

ויש ליתן טעם לזה, א. היות וכל הנטילה היא רק לשינוי בעלמא, וכדי שישאלו התינוקות, כמבואר בשער הציון תע"ג ס"ק ס"ט. ב. כדי שלא יהיה נטילה ראויה ולכן ברחצה יתחייב ודאי בנטילת ידיים וכמ"ש לבאר לקמן, עיי"ש.

לוקחים מהכרפס תפוז"א, צנונית, פטרוזיליה, (חסה), ומברכים עליהם בפה"א, ויכוון בברכה זו על אכילת המרור שיאכל אחר כך, ומטבילים אותו במי מלח. [במשנה ברורה בסימן תע"ג ס"ק כ', וכן בסימן תע"ה ס"ק מבואר דלכתחילה צריך להיות הכרפס ממין שאינו מחמשת מיני מרור, לאפוקי חסה, אבל אצלנו בבית כן נהגו לאכול חסה, וכמו שיבואר הטעם לקמן במרור].

לפי שיטת האריז"ל אוכלים את הכרפס בלא הסבה, היות ונוטריקון של "כרפס" הוא ס' רבוא עברו עבודת פרך. אף שיש אומרים דאין זה אלא רמיזא בעלמא. ויזהר לאכול פחות מכזית כדי שלא יתחייב בברכה אחרונה, דהרי מכוון בברכה זו להוציא את המרור, כנ"ל. ובדיעבד מי שאכל יותר מכזית לא יברך ברכה אחרונה עיין משנ"ב סימן תע"ג ס"ק נ"ג, נ"ו. [בביאור הלכה הביא שיטת הרמב"ם דבעינן לאכול כזית כיון דצריך נטילה בודאי כזית בעינן, וכן סובר הגר"א]. אולם אנחנו פוסקים כמו המשנ"ב לכתחילה לאכול פחות בכזית, ובדיעבד שלא יברך. ישאיר קצת מהכרפס בקערה, ויאכלנה אח"כ בזמן הסעודה. אם רבו המסובין יוסיף להם לאכילת הכרפס ממה שהכין לו בקערה בצד.

לוקח את המצה האמצעית בוצע אותה לשנים את החלק הגדול יניח במפית המיוחדת לאפיקומן כמ"ש "משארותם צרורות בשמלתם" ויתן לאחד מהמסובין. [רוב העולם נוהגים להחביא את "אפיקומן" תעסוקה לתינוקות שלא ירדמו, כדאיתא במשנה במסכת פסחים דף ק"ט ע"א חוטפין מצה ... כדי שלא ישנו התינוקות], ואת החלק השני הקטן יותר יניח בין שתי השלימות, וזה נקרא "לחם עני" דרכו של עני בפרוסה. [יש נוהגין ליתן המצה על כתפיהם זכר למש"כ "ומשארותם צרורות בשמלותם על שכמם" כמבואר במשנה ברורה תע"ג ס"ק נ"ט. [אצלנו לא נהגו כן]. לאחר מכן נוהגים לומר את הזוהר מפרשת בא בקול רם.

מגלה את המצות, וכולם עוזרים להגביה את הקערה, ואומרים "הא לחמא עניא" בבית אבא אמרו בעמידה, וכשגמרו מכסים את המצות. ומוזגין לו כוס שני כדי שישאלו התינוקות, והבן מוזג לאביו. [הכוס אין צריך שטיפה והדחה]. ומתחילין הבנים לשאול מה נשתנה. [ואם אין לו בן אשתו שואלתו, או הוא שואל את עצמו] ואנחנו נוהגים שכל בן היה שואל מה נשתנה, ולאחר שגמרו כולם (הבנים והנכדים), האבא חוזר על ה"מה נשתנה" בקול רם במנגינה הידועה. וכאן הבן שואל : איתא בספח"ק כאן הבן יכול לשאול מאביו שבשמים כל צרכיו. עוד איתא חודש ניסן הוא חודש ש"הישועות מקיפות בו", "אדר", ו"אייר", הם ר"ת "אני ה' רופאך". וי"א הכוונה שאפשר לבקש מהקב"ה "בהקפה", ו"בהשאלה", כמ"ש וכאן הבן "שואל". ומי שלא נפקד בבנים יש כאן רמז וכאן "הבן" שואל. מגלים את המצות והאבא עונה תשובה לבניו עבדים היינו וכו', וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. וכאן נוהגים לזמר את עבדים היינו, השיר העממי. ומדוע אין עושים ברכה על יציאת מצרים ?

- א. השפת אמת כתב דעל מצוות שכליות לא עושים ברכה, כמו במצוות של כיבוד אב ואם, ואהבת לרעך כמוך, צדקה, חסד, ביקור חולים.
- ב. היות והוי ברכה שאין לה קצבה וכל המרבה וכו' ולכן אין מברכין.
- ג. כמו שגר עושה ברכה על הטבילה לאחר הטבילה, כך אנו נוהגים כגר דכתיב "בכל דור ודור חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" ולכן עושים ברכה בסוף גאל ישראל. ורבו התירוצים בזה.

ארבעה בנים דברה תורה !

חכם מה הוא אומר : כתב הריז'ינער חכם מה הוא ? דהיינו איך יודעים,

מי הוא חכם ומי לא ? "אומר" לפי דבוריו מבינים את חכמתו.

עוד כתב "החכם עיניו בראשו" כמ"ש "ראשית חכמה יראת ה'", מי שמעייניו ב"יראה" הוא החכם, וד"ל. והטעם שלא כתוב "צדיק" שהוא ההיפך של הרשע ? היות וה"צדיק" לא שואל שאלות ומתנהג בצדקותו, אלא רק מי שהוא "חכם".

רשע מה הוא אומר : לפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר.

ותמוה בדרך כלל אדם כופר בעיקר ואח"כ מוציא עצמו מן הכלל ?

אלא מסופר שהיה אחד שירד מדרכיו, ואמר לצמח צדיק זצוק"ל שיש לו 36 קושיות באמונה. ושאלו מתי נוצרו הקושיות לפני שירדת מדרכך או לאחר מכן. ענה לו לאחר מכן. אמר לו אם כן אין אלו קושיות, אלא תירוצים למה ירדת מדרכך, ואיני צריך לומד תירוצים על תירוצים, וד"ל. ובכל אופן אמר לו ה"צמח צדיק" שיתן לו שבועיים לעיין בקושיות, בתנאי שימשיך ללכת לישיבה ללמוד ולהתפלל עם כולם. וכך הוה. לאחר שבועיים בא התלמיד ואמר לרבו שתורצו לו שלשים קושיות ונשאר לו רק שש קושיות. אמר לו ה"צמח צדיק" שאלו באמת קושיות חזקות והוא צריך עוד שבועיים לחשוב על תירוצים, ובתנאי שילך ללמוד ולהתפלל בישיבה. לאחר שבועיים בא התלמיד ואמר ל"צמח צדיק" שגם השש קושיות תורצו לו. כך הרשע שהוציא את עצמו מן הכלל, כפר בעיקר, על ידי שחיפש תירוצים כדי להשקיט מצפונו. ולכן הוא שואל "מה העבודה הזאת לכם". ומסופר על האדמו"ר ר' אהרון מבעלז זצוק"ל שאביו עשה הרבה שינויים ב"ליל הסדר", והוא שאל את בנו מדוע אינך שואל אותי על השינויים שאני עושה. ענה לו שעל אבא לא שואלים שאלות, וכמ"ש לעיל שהצדיק לא שואל שאלות. כך אנחנו לא שואלים שאלות, וכל מה שהקב"ה עושה "גם זו לטובה".

תם מה הוא אומר : מה זאת ? התם אינו מבין מה שאומרים לו, ולכן כתוב,
 "ואמרת אליו" שהאמירה שלך יהיו אליו שיבין את הדברים. כמו חייט אומן אינו
 מסתפק בתפירת החליפה אלא צריך להתאימה לגופו במדויק, כך אתה תתאים
 את דבריך אליו. בליל הסדר חובה על האב לדבר לבנו ל"חכם" כחכמתו,
 ול"תם" כהשגתו, שהדברים יובנו ויכנסו ללבו של כל אחד ואחד.
ושאינו יודע לשאול : את פתח לו. כתב האבני נזר, דרך העולם שכל משפיע
 מסתמל בתור זכר וכל מושפע בתורת נקבה. אולם הדרך הנכונה בחינוך הוא
 שהמשפיע יפתח את לבו של התלמיד שיוכל בעצמו להבין, ושהמלמד יהיה
 בבחינת נקיבה, והתלמיד יהיה בבחינת זכר. ולכן כתוב "את" פתח לו בלשון
 נקבה. ויש אומרים א-ת פתח לו, מא' עד ת'.
 לכאורה קשה מדוע אצל הבנים כתוב אחד חכם אחד רשע וכו', ולא כתוב אחד
 חכם, השני רשע, השלישי תם, הרביעי שאינו יודע לשאול ?
 אלא בארבעה בנים כל אחד הרגיש את עצמו כבן יחיד שהוא מיוחד במינו, כמו
 שראינו בבניו של משה רבינו שם האחד "גרשם" ושם האחד "אליעזר", ולא כתוב
 ושם השני אליעזר, מכאן שכל אחד הוא מיוחד בפני עצמו. אולם בקרבנות כתוב,
 "את הכבש האחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים" רואים
 מכאן "קינדער זאענן נישט קיין שעפסלך" כל בן הוא מיוחד בפני עצמו.
 ושמעתי בענין חינוך התלמידים, שמגיד שיעור לא יכול להנחיל תורה ויראת
 שמים ומוסר, אם אין הוא מרגיש את שהתלמיד הוא כבנו, ורק לאחר ההרגש הזה
 שהוא כבנו יכול ללמדו תורה. וזה מה שאמרו חז"ל "כל המלמד את בן חבירו
 תורה כאילו ילדו" דהיינו מתי יכול ללמד את בן חבירו תורה, אם הוא מרגיש
 אותו כילדו כבנו, והדברים נפלאים.
 ממשיכים לומר את ההגדה, עד שמגיעים ל"והיא שעמדה" וכו', יכסה את המצות

ויגביה את הכוס יין, וכולם אומרים ביחד, ופותחים בשירה בנגונים הידועים.

"והיא": 1 ששה סדרי משנה. ה חמשה חומשי תורה. י עשרת הדברות.

א אחד אלקינו בשמים ובארץ.

עוד איתא בספח"ק שלא אחד בלבד, דהיינו הכוונה ש"האחד" והוא הקב"ה

לא רצה לכלותינו, והוא הצילנו מידם, כי הוא היחיד שרצה בקיומנו.

ויש שאמרו שבא לרמז על אחדות, "שלא אחד בלבד", דהיינו אם אין "אחדות"

זה מה שעמד עלינו לכלותינו. והעיקר הוא להראות שיש אחדות אמתית ביננו.

ממשיכים לומר את ההגדה בנעימה, וכשמגיעים ל"דם, אש, ותמרות

עשן", שופך ג' פעמים קצת מהכוס יין, וכן דם, צפרדע וכו' שופך י' פעמים,

וכן "דצ"ך עד"ש באח"ב" שופכים בכל אחת קצת מהיין. בסך הכל הוי

ט"ז פעמים כנגד אותיות י"ו משמו של הקב"ה שהכה את פרעה.

יש נוהגים לשפוך כל פעם עם האצבע הקטנה, ולא מהכוס, כמ"ש "אצבע אלהים

הוא". אולם יש נוהגין לשפוך כל פעם קצת מהכוס וכן שיטת האריז"ל.

אילו הוציאנו ממצרים....דיינו, בנגינה הידועה לכל אחד.

על אחת כמה וכמה, היינו אומרים בנגינה מודו'צאית.

וכן כשמגיע לרבן גמליאל היה אומר וכו' "פסח, מצה, ומרור", כשאומר "פסח"

יביט בזרוע ולא יגביה, ו"מצה" ו"מרור" יגביה להראותן, וכולם יגידו ג' מלים אלו.

ומדוע כתוב פסח מצה ומרור, הרי המרור היה קודם? אלא כשאדם נמצא בצרה,

"בבלוטע", הוא לא מרגיש את השעבוד, אבל ביציאתו הוא מרגיש כמה מר היה.

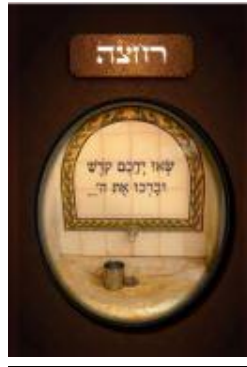
ממשיכים לומר את ההגדה בנחת. ובהמשך יכסה את המצות נוטל הכוס בידו

ואומר לפיכך אנחנו חייבים וכו'. לאחר מכן מגלה המצות אומר ב' פרקים מהלל.

ולאחר מכן יכסה המצות ויטול הכוס בידו ויברך ברכת גאל ישראל. ולאחר מכן

בורא פרי הגפן, וישתה בהסבה. לפי האשכנזים גם אין עושים ברכת על הגפן רק

לאחר השתיה בכוס רביעית.

נוטלין ידים כדין ומברכים על נטילת ידים, הילדים מביאים ספל לנטילת ידים לראש המשפחה, דרך חירות. וכולם נוטלים ידיהם.

אם ברור לו ששמר ידיו היטב ולא נגע בדברים המטמאין את הידים, מדינא אין צריך לחזור וליטול ידיו דהרי ידיו טהורות מנטילה הראשונה. וכתב הביאור הלכה בריש סימן תע"ה והנכון שבאופן זה יטמא ידיו קודם הנטילה כדי שיוכל לברך. [ולפי מנהג זידיטשוב שנוטלין ב"ורחץ" רק עד סוף קשרי אצבעותיו, לא היתה זו נטילה כדין, ובודאי נוטלין עתה כדין עם ברכה].

מחזיק את הג' מצות ומברך על העליונה המוציא לחם מן הארץ, והשלישית היא הלחם משנה שלה. ולאחר מכן שומט את המצה השלישית ומברך על השניה על אכילת מצה, [רצוי לכוון בברכה זו להוציא את הכזית של כורך ואפיקומן]. ואוכל לכתחילה כזית מהמצה העליונה וכזית מהמצה השניה (הפרוסה). ולשאר המסובים יקח מהחבילה מצות לתת להם כזיתים, וישתדל ליתן לכל אחד חתיכה מהמצה העליונה ומהמצה השניה. ובדיעבד אם אכל מהמצה העליונה

ומהמצה השניה ביחד רק כזית יצא, כמבואר במשנ"ב סימן תע"ה ס"ק י"א. השיעור של אכילת כזית לדעת הגרא"ח נאה הוא 15 גרם (בערך רבע מצה עגולה), ולפי שיטת החזון איש הוא 28 גרם (בערך חצי מצה עגולה) הכל תלוי בעובי המצות (מחושב לפי 16–17 מצות בקילו). ואין טובלין המצה במלח. המגיד ממעזריטש זצוק"ל היה לוקח מצותיו מהמצות שאפה בנו הרה"צ רבי אברהם המלאך זצוק"ל ואמר אין ביכולתו של אדם להזהר בכל החומרות של מצות הפסח, לשם כך צריך להיות "מלאך". ובזהר הקדוש כתוב דאכילת מצה הוי "מיכלא דאסוותא", "ומיכלא דמהימנותא". בזכות אכילת ג' המצות נזכה לצאת ממחלת ה"קורונה" השוררת היום בכל העולם. ורמז לכך "מגיפה", אם נוציא את האות ג' הוי גימטריא של "מצה" והג' מרמז על הג' מצות, וממילא אם נאכל את הג' מצות נינצל מהמגיפה.

אחרי אכילת המצה יקח כזית מן המרור, בבית אבא נהגו לאכול במרור את הכריין הלבן בלבד. ולכן בכרפס אכלו גם חסה, היות ולא אכלו את זה במרור. אולם היום בגלל החרیפות של הכריין הלבן, אנחנו נוהגים לקחת חסה עם הכריין [השיעור 17 גרם], ויש שנוהגים לאכול רק חסה, ולפ"ז מן הראוי לכתחילה לא לאכול חסה בכרפס, וכמ"ש לעיל בכרפס בשם המ"ב. וישקענה בחרוסת כדי להמית את הארס, ומברך על אכילת מרור, ואוכלו בלא הסבה. גם הנשים חייבות באכילת המרור. וכשהוא אוכל את המרור צריך להרגיש את המרירות, ולכן כתוב בלע מרור לא יצא דבעינן טעם מרור דכתיב "וימררו את

חייהם". מרור בגימטריא "מות" בזכות קיום מצוה זו ניצל ממיתה, אכי"ר.

יקח מהמצה השלישית {ששימשה ללחם משנה} כורכה עם כזית מרור והוא מה שאנו אומרים בקערה "חזרת" [אלו שאוכלים רק חסה, או גם חסה, יזהרו שעלי החסה לא יהיו רטובים], ואנחנו נוהגים לאכול רק החזרת הלבן כנ"ל. ומטבילים קצת מכזית מרור בחרוסת, [וברמ"א סימן תע"ה סעיף א' הביא כמה דעות אם לטובלן בחרוסת, והמשנ"ב בס"ק י"ט כתב דהעיקר כדעה ראשונה לטובלה בחרוסת, ומכל מקום היכי דנהוג נהוג]. ואוכל כזית מרור וכזית מצה, ואוכלים בהסבה בגלל המצה. ויאמר זכר למקדש כהלל וכו' "על מצות ומרורים יאכלוהו".

נוהגים לאכול ביצים מבושלים ולטובלן במי מלח, זכר לאבילות. וברמ"א כתב טעם הדבר, כי ביום שחל פסח יחול תשעה באב. ועוד כתב זכר לחורבן שהיו מקריבין קרבן פסח. [ובליל סדר השני שייך גם טעם זה, ולא הטעם הראשון]. יש כאלה שנוהגים לאכול את הביצה שבקערה. ויש אוכלים אותה בבקר. וכן את הזרוע אסור לאכול בלילה דאין אוכלין עלי בלילה, ולכן יש שאוכלין אותה בבקר. ועיין במשנה ברורה סימן תע"ג ס"ק ל"ב מש"כ לבאר בזה.

[ויש נוהגים במקום שיש בחור שמחפש שידוך להכניס לו את הזרוע בתוך הכיס של החליפה או הקפטע, ושימצא את זה למחרת בבקר, זכר ל"צלע" של האדם, כמבואר במסכת קידושין דף ב' ע"ב, מי מחזר אחר האבירה וכו'].

ויאכל את הסעודה בשמחה גדולה, ויזמרו מזמירות החג בשירות ותשבחות בנחת ובשמחה להודות ולהלל לה' יתברך. והחכם עיניו בראשו, ולכן ישתדל שלא יאכל וישתה יותר מיד, כדי שלא יאכל את הכזית של אפיקומן כאכילה גסה. וכל אכילתו יהיה לשם שמים, כדאיתא בספח"ק "ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו" יש לחזות "אלהות" לא רק בתורה ותפילה אלא גם באכילה ושתיה.

לאחר גמר הסעודה יקח כזית מחצי המצה אשר היתה שמורה לאפיקומן, זכר לקרבן פסח שהוא נאכל על השובע, ויאכלנה בהסבה, ולכתחילה יש לקחת שני כזיתים אחד זכר לפסח ואחד זכר למצה הנאכלת עמו, ובדיעבד יצא בכזית. ויהא זהיר לאוכלו קודם חצות, היות וקרבן פסח אינו נאכל אלא עד חצות. וכל שכן הכזית הראשון לא יאחרנו לאחר חצות.

ואנחנו לא הקפדנו לאכול את האפיקומן לפני חצות, והיינו סומכים על העצה של האבני נזר בסימן שפ"ח, לאכול כזית לפני חצות, ואחר כך המשכנו את הסעודה, ובסוף אכלנו שוב כזית, [כידוע לכל אחד טעמו]. והחתם סופר כתב שלא להקפיד על חצות ובגלל זה למנוע את המצוה של "והגדת לבנך", ואדרבה ירבה בסיפורים והנסים שנעשו לו ולאבותיו ויקיים "למען תספר באזני בנך ובן בנך" בהידור.

נאבד האפיקומן, או שכחו היכן הניחום, יאכל ממצה שמורה אחרת.

מוזגין לו כוס שלישי, וכוס של ברכת המזון צריך הדחה ושטיפה במיוחד בליל הסדר, כמבואר בסימן תע"ט. ונוהגים שבעל הבית מזמן על הכוס כמ"ש "טוב עין הוא יברך" והוא הרי אמר "כל דכפין ייתי וייכול".

וצריך לכוון בברכהמ"ז שהיא מדאורייתא, ותפילה אינה אלא דרבנן. ויש אומרים בכל ימי הפסח הרחמן הוא ינחילנו יום שכלו טוב וכו'. לאחר ברכת המזון מברך בורא פרי הגפן, וישתה רביעית בהסבה.

לאחר מכן מוזגין כוס רביעי, וכן מוזגין את כוסו של "אליהו הנביא", ואחר כך פותחין את הדלת לקבל את פניו ואומרים "ברוך הבא", "שפוך חמתך" וכו'. מספרים על אחד האדמו"רים בהיותו ילד ורץ לפתוח את הדלת לכבוד של אליהו הנביא, ואמר לאביו שלא ראה את אליהו הנביא, ענה לו אביו שאלהו הנביא אינו מגיע מהדלת אלא מהלב. [לתרגם באידיש].

ומעשה בעשיר גדול מחסידיו של הריז'ינער זצוק"ל שהיה נוהג לפאר את שלחן "ליל הסדר" בכלים יפים והדורים, וקנה "גביע" משובץ יהלומים לאליהו הנביא. ברבות השנים התהפך עליו הגלגל וירד מנכסיו, ונאלץ למכור גם את תכשיטי אשתו. כשהגיע ערב פסח אמר לאשתו אין לנו במה לעשות את ליל הסדר אולי נמכור את הדבר היחיד שנשאר לנו הגביע של "אליהו הנביא". ענתה לו אשתו מוטב שנשב בחושך ונרעב, ובגביע לא נשלח יד ! בלית ברירה נשארו בחוסר כל.

מרוב צער מיד לאחר שרפת חמץ הלך לבית הכנסת בעוד היום גדול, כי לא היה יכול לשאת את הדלות בביתו ונשאר עד לאחר תפילת החג. כשהוא חזר ראה אור בוקע מביתו ושלחן ערוך מכל טוב, ושאל את אשתו מנין כל זה.

והיא ענתה לו, מיד לאחר שהוא יצא מביתו הגיע אדם נכבד ובקש להיות אורחם בליל החג, והיא אמרה לו שאין להם מאומה בבית, ואם כן אין ביכולתה לארח, והשיב לה שאינה צריכה לדאוג לכסף והניח לה על השלחן ארנק מלא מעות לכל צרכי החג, והבטיח לבא לבקרהם בחג.

מיד היא הלכה לקנות כל מוצרי החג, ועוד נשאר ברשותה כסף רב. התחילו הזוג לקיים מצות ליל הסדר ולפתע נכנס האורח בפנים צוחלות ברכם בברכת הצלחה ועשירות ומיד נעלם מעיניהם.

הלכו לספר סיפור זה לריו'ינער וצוק"ל, ואמר להם שהאורח היה אליהו הנביא והגיע משום שכברדם אותו בקניית הגביע היקר ולכן זכיתם לראותו, והאשה שהתעקשה שלא למכור את הגביע גם בשעת הדחק זכתה לראותו ב' פעמים. יתן ה' ונזכה לגאולה האמתית.

יש נוהגים למזוג כוס של אליהו הנביא ואומרים שפוך חמתך וכו', ורק אחר כך מוזגים כוס רביעי לכל המסובים, ומוזגים לכל אחד קצת מכוסו של אליהו הנביא. [עיין בספר אמרי אש עמוד תקכ"ב].

אולם אלו הנוהגים כמ"ש לעיל, הם מחזירים בסוף הסעודה את כוסו של "אליהו הנביא" לתוך הבקבוק, כעין רמז שאנו מצפים ומשתוקקים עליו שיבוא וישתה כוס ישועות. התרגשות מרובה שוררת בין הילדים בשעה זו עת אליהו הנביא מבקר בבית כל אחד ואחד, ולוגם מכוסו.

סוגרים את הדלת ומתחיל באמירת הלל בשמחה גדולה, עם כל "הברעץ", ואומרים נשמת "כל עצמותי תאמרנה". שוכן עד וכו' בנגון התפילה כל אחד לפי מנהגו. לאחר מכן מברכים בורא פרי הגפן, שותים רביעית, ומברכים על הגפן. לאחר מכן היו כולם שרים בצוותא את הניגון של "חסל סידור פסח" ג' פעמים, (המקובל בכל העולם). [ואנחנו היינו שרים גם את "החסל" ששמענו בימי ילדותי בצ'ורטקוב בתל אביב בשביעי של פסח, מפה קדשו של הרה"צ שלמה חיים מסאדיגורה זצוק"ל, שהוא היה גיסו של האדמו"ר האחרון מצ'ורטקוב ר' שלמהניו זצוק"ל, שעוד זכיתי שהוא היה הסנדק שלי]. וממשיכים אחר כך בניגונים הערבים "ובכן ויהי בחצי הלילה", "כי לו נאה כי לו יאה", "אדיר הוא יבנה ביתו בקרוב", "אחד מי יודע", וחד גדיא".

לאחר גמר הסדר אינו רשאי לשתות כי עם מים, והרבה טעמים נאמרו בדבר. א. שאם ישתה ישתכר ויחטפו שינה ולא יוכל להמשיך לספר את נפלאותיו של הבורא. ולפי סברא זו, זה האיסור הוי דוקא ביין או שאר משקה המשכר. ב. דנראה כמוסיף על הכוסות, ולפ"ז אסור בכל חמר מדינה אפילו שאינו משכר. ג. שלא יתבטל טעם מצה בפיו, ולפ"ז אסור לשתות אפילו שאר משקין. ובדיעבד יכול לשתות תה. ועיין משנ"ב סימן תפ"א ס"ק א' מש"כ בזה באריכות. ובסעיף ב' כתוב חייב אדם לעסוק בהלכות פסח וביציאת מצרים ולספר בנסים ובנפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו עד שתחטפנו שינה. ואלה שלא נרדמו יש נוהגים לומר "שיר השירים" והוא כולו "קודש קדשים".

וּכְתַב הַרמ"א וְנוהגִים שֶׁלֹא לִקְרוֹת עַל מִטָּתוֹ רַק פִּרְשֵׁת שִׁמְעַ וְלֹא שֶׁאֵר
דְּבָרִים שְׁקוּרִין בְּשֶׁאֵר לִילוֹת כְּדֵי לַהֲגֵן, ד"ל שְׁמוּרִים" הוּא מִן הַמִּזְיָקִין.
וּכְתַב הַמִּשְׁנָה בְּרוּרָה וְצָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּרַכַּת הַמִּפִּיל.

חֶסֶל סִידוֹר פֶּסַח כֹּהֲלֹכְתוֹ, כֹּכַל מִשְׁפָּטוֹ וְחֻקְתּוֹ,
כֹּאֲשֶׁר זָכִינוּ לְסֹדֵר אוֹתוֹ, כֵּן נִזְכָּה לַעֲשׂוֹתוֹ,
זֶךְ שׁוֹכֵן מַעֲוֹנָה, קוֹמֵם קֹהֵל עֵדֶת מִי מִנָּה,
בְּקִרְוֵב נֶהֱלֵ נִטְעֵי כֹנָה, פְּדוּיִם לְצִיּוֹן בִּרְנָה.
[שְׂרִים ג' פַּעֲמִים בְּנִיגוֹן הִידוּעַ לְכֹל].

"לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה"

אֲמֵן כֵּן יִהְיֶה רְצוֹן ! ! !

שבת חול המועד !

מתפללים קבלת שבת ומתחילים מזמור לדוד וכו', לכה דודי רוב העולם מזמרינ את שנים הראשונים, שמור וכו', לקראת שבת וכו', ושנים האחרונים ימין ושמאל תפרוצי וכו', בואי בשלום וכו', כל אחד בניגון אחר. [בצ'ורטקוב היו שרים ארבעה ראשונים "שלמה", ימין ושמאל וכו' בואי בשלום]. אין אומרים כגוונא. ומתחילים לומר ברכו וכו'. בהמשך חזרת הש"ץ רגיל, ספירת העומר ועלינו.

כשבאו הביתה מבית הכנסת, לא היו אומרים שלום עליכם וכו', ומתחילים מיד לעשות קידוש על הכוס. לא היו שרים בסעודה את כל הניגונים של שבת, והיו שרים גם נגוני יום טוב בערבוביא, אתה בחרתנו (ג' פעמים), מנוחה ושמחה, והיא שעמדה, מעין עולם הבא, בצאת ישראל, מלך רחמן, קדשנו, פרוק ית ענך. (הסדר לא מעכב, וכל אחד שר מה שלבו חפץ).

תמיד היינו שרים בבית אבא ז"ל מלך רחמן ששרו אצלם בבית (הידוע), אבל לאחר שאחי הרה"ח ר' אריה ז"ל חיבר ניגון על מלך רחמן וכו' היינו שרים גם את ניגוניו בסעודות שבת ויום טוב.

הוא חיבר עוד הרבה ניגונים יפים שאותם אנו נוהגים לשיר בשבתות, ראש השנה, ושאר ימים טובים, ונשמתו עדן. [מנוחה ושמחה, מעין עולם הבא, היום הרת עולם, ארשת שפתינו, וידע כל פעול, התקבצו מלאכים, לפיכך אנחנו חייבים וכו'].
אנחנו חייבים וכו'.

התפילה בבקר כמו שכתוב במחזורים, אנחנו היינו נוהגים לומר לפני קריאת התורה שיר השירים, ויש קהילות כמו (מודז'ין, גור, וכו') שאין אומרים זאת. המשך התפילה היה רגיל, ברוז'ין אמרו יוצרות, ולא בכל המקומות אומרים.

לאחר התפילה עשו קידוש, יין, ביצים, אגוזים, ואלה שרצו שיהיה קידוש במקום סעודה שתו שתי רביעיות יין, וכמובן נאמרו דברי תורה וחסידות מרוממים. בסעודה גם כן התחילו מיד בקידוש (לא אמרו אסדר לסעודתא וכו') התחילו אתה בחרתנו ג' פעמים, (יצוה), שהשלוש שלו. והיא שעמדה, מלך רחמן, קדשנו, וכו'.

שביעי של פסח !

התפילה היתה רגילה כמו בכל יום טוב, עם הניגון של יו"ט נהרא נהרא ופשטיה. כשהגענו הביתה מיד עשו קידוש, ואם זה חל בשבת לא שרו שלום עליכם וכו' כמו שכתבנו לעיל שכך נהגו בשבת חול המועד.

ניגונים של ליל שביעי של פסח : אתה בחרתנו, והיא שעמדה, המעביר בניו, בבקעך ים סוף, בצאת ישראל, מלך רחמן, קדשנו, וכו' והכל בהתרווממות מלאה. כל זה היה בשנים כשגרנו בבני ברק, שזה גם זכור לדור הצעיר שיחיו. בתל אביב : היינו הולכים לטיש של האדמו"ר ממודז'ין וצוק"ל בעל ה"אמרי אש" הוא היה נוהג לחבר ניגוני החג, בצאת ישראל, והיא שעמדה, המעביר בניו, וכו'. התקבצו ובאו לה חסידים ואנשי מעשה וגם עמך... לאחר הטיש נהגו ללכת לומר שירת הים בים תל אביב, ורצו כל הדרך בשירה המעביר בניו. הלכו דרך רחובות המלך ג'ורג אלנבי וכו' והיה קידוש שם שמים גדול. את שירת הים היה אומר הרה"ח יהודה מאיר קרימלובסקי ז"ל.

האדמו"רים בעל ה"אמרי אש" וצוק"ל, וה"נחלת דן" וצוק"ל לא הלכו לים. לאחר שבעל ה"נחלת דן" הגיע לבני ברק היינו נוהגים לאחר הסעודה ללכת לטיש ברחוב חבקוק 20 בני ברק, שהתחיל בסביבות השעה 11.00 (שעון קיץ). לאחר הטיש, אמרו את "השירה" "אז ישיר" בצבור, אבל ה"נחלת דן" לא השתתף באמירת שירת הים, אלא נכנס לחדרו. ובנו האדמו"ר מקוזמיר שליט"א אמר "אז ישיר", ובשנים לאחר מכן אמר בנו הרה"צ יהודה לייב שליט"א.

בימינו הנהיג האדמו"ר שליט"א לומר שירת הים בחצות הלילה באמצע הטיש, וכובד באמירת שירת הים הרה"ח ר' יוסף אלטר שליט"א.

בתפילת שחרית בבקר התפללנו במודו"ץ שרו את הנגונים החדשים כנהוג. הסעודת יום טוב בבקר היתה כסעודת סיום של החג בביתנו, שרו כל הנגונים בהתרוממות הנפש, ובסוף הסעודה שרו "חסל סידור פסח" בניגונים הידועים. לאחר תפילת מנחה היה ווייץ טיש ללא נטילת ידים. (לאחרונה יש שנטלו ידים). בסוף הטיש אכלו מאכל של שרויה (געברוקט), וזו נקראת "סעודת משיח".

בתל אביב: בהיותי ילד היינו הולכים לנעילת החג להתפלל בצ'ורטקוב, ברחוב אחד העם 89, והרה"צ שלמה חיים פרידמן מסאדיגורה זצוק"ל היה עושה טיש (פעם היחידה במשך השנה) ושר את הניגון "חסל סידור פסח" הידוע. ובשנה האחרונה (לפני שנסע לחו"ל) הוא שר את הניגון בבכיות, והוא בלתי נשכח.

וכאן המקום להזכירו, הוא היה אחיו של ה"אביר יעקב", (אחי ר' אריה ז"ל הוציא עליו את הספרים "אביר המלכות" ב' חלקים), אחיו של הקדושת אהרון זצוק"ל. והוא היה גיסו של האדמו"ר האחרון הרה"צ ר' שלמה מצ'ורטקוב זצוק"ל שנפטר בשנת תשי"ט. לאחר פטירתו, הרבנית היתה יושבת בעזרת נשים והציבור לאחר התפילה היה עובר ליד חדרה ומברכת "אנוטען שבת", כל אחד ואחד.

ואחיה הרה"צ ר' שלמה חיים מסאדיגורה זצוק"ל כשהיה מגיע להתפלל אצלנו בביהמ"ד, היה נכנס לחדרו של גיסו האדמו"ר מצ'ורטקוב זצוק"ל. וביום הכפורים היה ניגש להתפלל לפני העמוד "כל נדרי" ו"נעילה".

הוא לא היה לבוש כאחד האדמו"רים, אלא עם כובע קטיפה, ופראק, מלבוש ייחודי בחו"ל לאנשים חשובים. תמיד היה הולך ברחוב לבדו. וכששאלו אותו אם הוא לא צריך "גבאי". הוא ענה שבבית הוא לא צריך "גבאי" ובארץ ישראל הוא מרגיש את עצמו כמו בבית.

גם בשנות נעורי כשהיינו עוד גרים בתל אביב ברחוב שדרות רוטשילד 105,
 נכנסנו לביהמ"ד של כבו"ק האדמו"ר מבוהוש זצוק"ל ברחוב שד"ר 112.
 בשנה הראשונה לנישואי י"ט אדר תשל"ט, עם נוות ביתי מרת רבקה שרה תחי',
 בת הרה"ח ר' שמואל שמעלקא גריפל זצ"ל שגרו ברחוב שדרות רוטשילד 84,
 זכיתי בשנה זו להיות נוכח ב"ליל הסדר" אצל האדמו"ר מבוהוש זצוק"ל.
 שנה לאחר מכן נולדה בתי הבכורה תחי' י"ג ניסן תש"מ ואת הקידושא רבא
 בפסח עשינו אצל האדמו"ר מבוהוש זצוק"ל כנהוג יין, אגוזים, שקדים, ביצים, הכל
 התנהל בהתרוממות הנפש עם חסידים, ואנשי מעשה, ועמך... שגרו באזור שדרות
 רוטשילד ובאו ליקח חלק בשמחה זו. היום אפ"ל שזה היסטוריה, עולם אחר !!!
 גם היינו נוכחים בזמן אמירת ספירת העומר של כבו"ק האדמו"ר מבוהוש זצוק"ל
 ובנענועים ביום טוב וחול המועד סוכות, עין לא ראתה !
 הייתי נוהג כל שנה להיות נעילת החג אצל כבו"ק האדמו"ר מבוהוש זצוק"ל
 בבני ברק. האדמו"ר שליט"א היה שר את נגוני ההגדה, זה היה בבחינת
 התרוממות הנפש גדולה עד למאד.
 וכשהגיע ה"נחלת דין" לבני ברק הוא עשה נעילת החג ללא נטילת ידיים, וכן
 המשיך בתחילה האדמו"ר שליט"א, אבל כהיום חלק גדול נטלו את ידיהם,
 והמנהג בסוף הסעודה להביא תבשיל געבורקט'ס, ונקראת סעודת משיח.
 לאחר מכן המשכתי את נעילת החג אצל כבו"ק האדמו"ר מבוהוש שליט"א.
מעשה שהיה : באחד, שבסעודת נעילת החג של שביעי של פסח נמשכה הסעודה
 עד הלילה, ואכל חמין גמור, והסתפק האם יוכל לומר בברכת המזון יעלה ויבא.
 [באכילת "געבורקט'ס" ודאי שיאמר יעלה ויבא דלא הוי חמין, אבל הכא שאכל
 חמין גמור לכאורה הוי תרתי דסתרי, דאיך יאמר "חג המצות" לאחר שאכל חמין].

השיב על זה הגאון ר' שלמה זלמן אוירבעך זצ"ל שיגיד יעלה ויבא, ולא יאמר את חג המצות הזה, אלא את חג הפסח הזה, והוא חידוש נפלא.

דרוש באגדה לשביעי של פסח !

איתא במדרש רבה כשמשה רבינו הולך לקרוע את הים א"ל הים מפניך איני נקרע כי אני גדול ממך, שאני נבראתי בשלישי ואתה נבראת בששי. כיון ששמע משה כך הלך בחזרה להקב"ה ואמר לו אין הים רוצה להקרע. מה עשה הקב"ה נתן ימינו על ימינו של משה, מיד ראה הים את הקב"ה וברח, שנאמר "הים ראה וינס" מה ראה, אלא ראה שהקב"ה נתן ימינו על ימינו של משה, והים לא יכול לעכב וברח מיד. א"ל משה מפני מה אתה בורח, א"ל מפני אלוהי יעקב מפני יראתו של הקב"ה, מיד הרים משה את ידו ונבקעו המים.

עוד איתא במדרש בקשו מלאכי השרת לומר שירה לפני הקב"ה באותה הלילה שעברו ישראל את הים ולא הניחן הקב"ה, א"ל לגיונותי נתונין בצרה ואתם אומרים שירה. ובמסכת מגילה דף י' ע"ב איתא מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה. ולכאורה הכוונה על המצרים, והוא תמוה מה איכפת לן שמצרים טובעים בים הרי באבוד רשעים רינה?

עוד איתא במסכת חולין דף ז' ע"א פנחס בן יאיר היה הולך לעשות מצות פדיון שבויים והוא הגיע לנהר גינאי ורצה לעבור בו ולא היה יכול, אמר לו רפב"י חלוק לי מימך ואוכל לעבור, אמר לו הנהר אתה הולך לעשות רצון קונך ואני הולך לעשות רצון קוני, אתה ספק עושה ספק לא, ואני ודאי עושה רצון קוני, ואין ספק מוציא מידי ודאי. אמר לו רפב"י אם אין אתה חולק לי את הנהר גוזרני עליך שלא יעברו בך מים, ומיד חלק לו הנהר. ולכאורה תמוה הרי הנהר צדק דאין ספק מוציא מידי ודאי, ומדוע איים עליו שלא יעברו בו יותר מים ?

וכתב המהר"ם שפירא מלובלין לבאר דהויכוח בין הנהר לפנחס בן יאיר מי יותר

חשוב, האם מלאך שאינו בעל בחירה ותמיד עושה רצון קונו ולא יכול ליפול מדרגתו, אפילו שלא יכול לעלות בדרגתו, או אדם שהוא בעל בחירה אמנם הוא יכול ליפול בדרגתו אבל מאידך גיסא הוא יכול לעלות בדרגתו. הנהר סבר שהמלאך יותר חשוב מהאדם ולכן אני יותר חשוב ממך שאני ודאי עושה רצון קוני, אבל רפב"י סבר שאדם שהוא בעל בחירה חשוב יותר, ולכן גזר עליו..... וכן כאן בקריעת ים סוף הים סבר אני חשוב יותר ממך כי אני ודאי עושה רצון קוני ואיני יכול ליפול מדרגתי, אבל משה רבינו סבר שהוא יותר חשוב כי הוא בעל בחירה. וכשבקשו מלאכי השרת לומר שירה לפני בני ישראל אמר להם הקב"ה אם אתם תגידו שירה קודם אם כן כולם יראו שמלאך יותר חשוב מאדם, וממילא הים יצדק שלא ירצה להיבקע, ומעשה ידי טובעים בים דהיינו כלל ישראל יטבעו בים (ולא המצריים), והדברים נפלאים עד למאד.

ולכאורה קשה מדוע משה רבינו היה צריך לחזור להקב"ה כדי לבקוע את הים, ולא היה יכול לבקעו לבד, וכי רבי פנחס בן יאיר היה יותר גדול ממשה רבינו? וכתב האור החיים הקדוש זצוק"ל וז"ל אכן תנאי זה הוא בכלל התנאים שהתנה ה' על כל מעשה בראשית להיות כפופים לתורה ועמליה, ולעשות ככל אשר יגזרו עליהם וממשלתם עליהם כממשלת הבורא ברוך הוא. וביציאת מצרים עדיין לא קבלו את התורה ואין גזרתו על הנבראים גזרה, ולזה לא הסכים הים לחלק להם, וטען למשה אתה נבראת בששי ואני נבראתי בשלישי זה רמז כי הוא אינו בן תורה, שאם היה בן תורה הוא קודם לו כי התורה קדמה לעולם כולו. ולזה נתחכם הקב"ה והוליד ימינו על ימין משה והראה כי הוא בן תורה המתייחס לימין דכתיב "מימינו אש דת למו" וכשראהו תיכף ומיד נקרע כתנאי הראשון, ולזה כל צדיק וצדיק שיעמוד אחר קבלת התורה יביא בידו שטר חוב א' לכופו לחלק לפניו. ותמצא שכשלא רצה לחלק לרבי פנחס בן יאיר ולהמתלווה עמו רצה לקנסו ופחד

הים ממנו.

וכוונתו שמשנה רבינו היה לפני קבלת התורה אם כן לא היה לו את הכח של התורה ולכן היה צריך להגיע להקב"ה, אבל רפב"י שהיה לאחר קבלת התורה בכח התורה היה יכול לשנות מעשה בראשית וגזר מעצמו על הנהר.

רואים אנו בחוש היום הרבה אנשים צריכים רפואה או לעשות ניתוח וכו' ואומרים לרופאים אני צריך לשאול את הרב שלי. וכי מה הוא מבין ברפואה? אלא בכח התורה אפשר לשנות מעשה בראשית לחולים מרובים שיחלימו בכח התורה.

ואשרי מי שעמלו בתורה!

והנה בשביעי של פסח אנו אומרים "ויבקעו המים" ולא כתוב ויבקע הים, מכאן שכל הימים נבקעו. "מים" מרמז על יסורים כמ"ש הגיעו "מים עד נפש" ובשביעי של פסח יבקעו כל הימים דהיינו כל החולים ממחלת ה"קורונה" יתרפאו.

ולכאורה קשה מדוע התורה קוראת לזה "בקיעה" וחכמים קראו לזה בלשון "קריעה" קריעת ים סוף, מה בין בקיעה לקריעה?

וכתוב בספח"ק "בקיעה" הכוונה לבקוע דבר שלם, כמ"ש "ויבקע עצי עולה" אברהם אבינו ביקע עץ שלם, אבל "קריעה" שייך בבגד שהוא נעשה מחתיכות בד, חוטים שנעשו לאחד נקרעו שנית. ולכן לאחר שמשנה רבינו ביקע את כל הימים בפעם הראשונה, ואח"כ נתחברו המים קרי לזה בלשון קריעת ים סוף.

ולפ"ז אפשר ליישב קושית האור החיים הקדוש זצוק"ל משה רבינו ביקע את הים פעם ראשונה וזהו מעשה גדול ולכן היה צריך להגיע לסיוע מהקב"ה ולא היה יכול זאת לבדו, משא"כ רבי פנחס בן יאיר היה צריך רק לקרוע את הנהר שזה היה יותר קל ולכן עשה זאת לבדו.

והנה בספר אמרי אש הקשה דאיתא במדרש "הים ראה וינס", מה ראה, ראה ארונו של יוסף, והוא מדרש פליאה ? וכתב לתרין כשאמר הים למשה רבינו אני נבראתי תחילה, אמר לו משה רבינו במחשבה רצה הקב"ה לברוא את האדם קודם, והם קשישים יותר. אמר לו הים שהולכים אחר המעשה ולא אחר המחשבה, דאם הולכים אחר המחשבה הרי יוסף היה צריך להיות הבכור, ולמעשה ראובן היה הבכור רואים שהולכים אחר המעשה ולא אחר המחשבה. אבל ברגע שהים ראה "ארונו של יוסף" הוא הבין שהולכים אחר המחשבה ולא אחר המעשה ולכן מיד נקרע כי במחשבה רצה לברוא את ישראל לפני הים. ואיתא בספרים שבמצרים היו קוברים רק את הבכורים בארונות, ולכן כתבו ארונו של יוסף, והבין שהולכים אחר המחשבה ומיד הוא נבקע. והדברים נפלאים עד למאד. "וירא ישראל את היר הגדולה וכו' ויאמינו בה". לכאורה קשה מדוע היו צריכים להאמין, הרי כתוב וירא ישראל וכו' על מה שרואים לא צריך אמונה ? וכתב הדברי ישראל דהעיקר הוא אמונה פשוטה וכמ"ש "ומבשרי אחזה אלוה" אף כי אנו רואים שבגופנו יש חיות ונשמה מכל מקום אין אנו משיגים מהות הנשמה אלא מאמינים בזה. אנחנו נמצאים היום בתקופה שצריך "אמונה" פשוטה, יתן ה' שכולם יראו את היר החזקה של הקב"ה, שהוא מלך על כל הארץ, ומלכותו בכל משלה, ונזכה במהרה לגאולה הקרובה לביאת גואל צדק אמן כן יהי רצון.

סיפורים מענייני דיומא !

א. מנהג העולם ללבוש קיטל בליל הסדר, ובשנה ראשונה יש מנהגים בזה, [כמ"ש לעיל בעריכת השלחן]. ואמר על זה הרה"ק רבי אברהם יעקב מסאדיגורא זצ"ל דבתחילה אדם צריך לזכך את הפנימיות שלו, נפשו, רוחו, ונשמתו, מוחו, ולבו, אחר כך יזכך את גופו, ואחר כך ילבוש בגדי לבן, אבל מה יועילו לו בגדי לבן אם תחת הלבוש הוא שחור.

ב. מסופר על הרה"ק רבי דוד משה מצ'ורטקוב זצ"ל בשעה שעשה קידוש על היין נשמע קול תסיסה כאילו רתח היין. ובשעת הקידוש כל גופו היה רועד וידו האוחזת בגביע היתה יציבה, ולא נשפך מהיין החוצה, והיין היה מגביה עצמו וחוזר לגביע ואינו ניתז מעבר לו. ואפילו אנשי מדע באו לחזות בדבר פלא זה. [לא כמו שראיתי אצל האדמו"ר מבוהוש זצ"ל בתל אביב בזמן שעשה קידוש בליל שבת היין נשפך עד לחציו החוצה על הקפוטה, ובאמצע הקידוש הוסיפו יין לגביע כדי למלאות את הכוס].

הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין זצ"ל אשר היה חסיד צ'ורטקוב, שאל את רבו רבי ישראל מצ'ורטקוב זצ"ל בעל ה"גנזי ישראל" האם נכונים הסיפורים שמספרים על הקידוש של אביו. ענה לו רבו גם אני שמעתי את זה. ושאלו האם לא ראיתם את זה. ענה לו רבו וכי בשעת הקידוש אנשים הסתכלו על היין הלא בוראי הסתכלו על אבי הקדוש, דבר אחד ברור לי שאני יכול להעיד שאבא "רתח" ו"תסס" בזמן הקידוש, וד"ל.

ג. הרה"ק רבי דוד משה מצ'ורטקוב זצ"ל לא הרשה לאיש להיות נוכח בזמן

עריכת הסדר. פעם הגיעו שני רבנים חשובים מאנ"ש ורצו להיות נוכחים בשעת הסדר כדי לראות מקרוב את עריכת הסדר, וקבלו רשות על כך, הם ישבו בשלחן בצד מול רבם.

כשנכנס הרבי לעריכת הסדר אמר להם אף שחרגתי ממנהגי והרשיתי לכם להיות נוכחים בסדר, בקשתי שלא תחשבו מחשבות אחרות מלבד אמירת ההגדה וענייני הסדר, כדי שלא יעלו מחשבות זרות בליל קדוש זה, וח"ו תבלבלוני בכוונותי. קימו וקבלו והיו ב"סדר" עד תמו.

כשיצאו, סבבום חסידים ואנשי מעשה ושאלום איך היה ה"סדר" אצל רבם, ואיזה חידושים נפלאים ראיתם בזמן ה"סדר". וענו להם היינו עסוקים כל כך בהתאמצות שלא לחשוב בדברים אחרים זולת ההגדה כדי שלא תתפרץ מחשבה זרה, עד שלא ראינו דבר ולא שמענו מהנעשה בשלחנו של הרבי.

ועיין בספר דברי ישראל פרשת שמיני בהגהותיו של האמרי שאול זצ"ל דכתב שאצל הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זצ"ל גם היה מנהג זה שלא לתת לחסידים להיות נוכחים בזמן הסדר. והם מרוב השתוקקות לא הלכו לביתם ועמדו מבחוץ והטו אוזן לשמוע את עריכת הסדר.

לאחר גמר הסדר אמר להם בנים חביבים! ראיתם אדם בא לבית התבשיל מסתכל על הכיריים ורואה קדרה העומדת שם ומרתיח תחת הכיסוי, הוא אינו יודע מה מתבשל שם בתוך הקדרה. מתי נודע לו, רק כשהתבשיל עולה ויוצא מאוגני הקדרה, ומה נעשה מזה, זה נופל לתוך האפר והולך לאיבוד. אבל מי שיש לו חוש הריח אפילו שהתבשיל לא עולה על גבותיו בכל זאת הוא מרגיש מה מתבשל בתוכו והכל בא על מקומו בשלום, וד"ל. וכן נהג שלא להרשות לחסידים להיכנס בזמן הדלקת נרות חנוכה, עיי"ש.

ד. הא לחמא עניא : מספרים על הרה"ק רבי מרדכי שרגא מהוסיאטין זצ"ל בנו

של הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זצ"ל, שראוהו בגיל שלש מחזיק "כעך" ובוכה. ושאלוהו מדוע אתה בוכה, וענה משום שאני רעב. ושאלוהו הרי יש לך "כעך" ביד ומדוע אתה לא אוכלו. ענה להם אבא אמר כשרוצים אסור, "דער טאטע האט גיז'אגט אז מ'וויל טארמען נישט", ראו עד כמה גדול היה חינוך הילדים.

ה. מעשה בחסיד מארץ ישראל שהיה נוכח בליל הסדר אצל הרה"ק רבי אברהם יעקב מסאדיגורה זצ"ל. פנה הרבי אל האורח אנחנו אומרים כאן "השתא הכא לשנה הבאה בארץ ישראל" אבל אתם היושבים בארץ ישראל מה אתם אומרים. ענה לו האורח כי גם אנחנו אומרים כך, ושאלו היתכן? אלא כפי הנראה יכול אדם לגור בארץ ישראל ובכל זאת לא להיות בה, וד"ל.

ועיין בספר דברי ישראל פרשת משפטים מש"כ לבאר על הפסוק "עלה אלי ההרה והיה שם", מי שהוא נמצא אצל רבו אם ראשו ומחשבתו בביתו הרי הוא כאילו אינו שם כלל אצל רבו. וזה שאמר הכתוב "והיה שם" דוקא. וכן הובא בכתבי הבעש"ט מקום שהמחשבה של אדם מגעת שם הוא כולו, וד"ל.

ו. מסופר שהגאון מטשעבין זצ"ל מיד שהגיע מביהמ"ד התחיל מיד בעריכת הסדר והתחיל לומר "קדש" ותרגם בשפת האידיש את משמעותו, וכן "ורחץ" וכו'. וכשהגיע ל"שלחן עורך" לא פירש באידיש כוונת הדברים. וטעם הדבר בזה? ואמר בכל הסימנים כיוונתי הדברים על עצמי, "קדש" שאני אעשה קידוש, "ורחץ" שאני אטול ידי, וכו', אבל ב"שלחן עורך" אמרתי ל"בית יעקב" אלו הנשים שיכינו את השלחן בכל מיני מעדנים ומטעמים לכבוד החג, וכשמצווים לאחרים צריך לומר להם בלשון רכה.

ז. שנה אחת בליל הסדר אמר בעל ה"אמרי אמת" בשם אביו בעל ה"שפת אמת" שבאמירת "אנא ה'" אדם יכול לבקש ולפעול שימלא ה' כל משאלות לבו לטובה ולברכה. וחשבו שכוונתו על הפסוק "אנא ה' הושיעה נא". והוא תיקנם ואמר

שהכוונה היה על "אנא ה' כי אני עבדך".

ח. בגדלות השבת לבורא עולם : איתא במדרש : מעשה באדם אחד שהיה הולך בדרך בסחורה, ראהו אכסנאי א"ל רבי ומורי אם רצונך אבא עמך, א"ל בא עמי בשלום. הלך עמו, כשהיו הולכים בדרך פגעו באדם אחד שהיה סומא בשתי עיניו והיה יושב קרוב לעיר, מיד הוציא סלע אחד ונתן לו, אמר לאכסנאי שהיה הולך עמו, תן לו גם אתה כמו שנתתי לו אני, א"ל איני נותן לו כלום, שאיני מכירו כמו שאתה מכיר אותו לפיכך נתת לו ויפה עשית, א"ל אם אתה אינך רוצה לתת לו הרשות בידך, הניחוהו לאותו סומא והם הלכו לדרכם.

כשהם הולכים בדרך פגעו במלאך המות, א"ל להיכן אתם הולכים, א"ל לסחורה, והם לא ידעו שהוא מלאך המות. מיד כאשר נגלה אליהם ואמר אני מלאך המות, פחדו ונפלו פניהם. אמר מלאך המות לראשון אתה נפדה ממות וקרא עליו המקרא "והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך", וא"ל הואיל והקדמת צדקה מממנוך בדרכך תחיה עוד חמשים שנה. אח"כ אמר לאכסנאי כבר סופך בידי והגיע יום מיתתך, מיד ענה וא"ל אני וחברי באנו יחד והוא חוזר לביתו ואני אמות בכאן, א"ל הן, זה קדם ועשה צדקה משלו, א"ל אם כן הניחה לי ואלך ואעשה צדקה, א"ל שומה שבעולם אדם פורש בים בספינה אם לא יתקן אותה בארץ מה עושה בפנים ובתחומות כשבאים עליו גלי הים, כן מי שלא תיקן עצמו בחייו מה יעשה במיתתו, ועבשיו מה שעשית עשוי ומכאן ואילך אין לך כלום שהגיע זמנך למות. א"ל אם כן המתן לי עד שאלך לספר בשבחו של מקום על מה שעשה עמי. א"ל מאחר שאתה מבקש לספר בשבחו של מקום יוסיפו שנותיך, עכ"ל.

ואיתא בספה"ק דזה הכוונה ארבעה "צריכים" להודות, ולא כתוב חייבים להודות, כי בעל הנס צריך לאותו דבר בעתיד ימיו.

ט. כוונה בברכת המזון : הגאון ר' מאיר שפירא מלובלין זצ"ל היה נוהג לבחון

ילדים צעירי הצאן בתלמוד תורה, והיה מקובל שאם היו משיבים כהוגן היה הבוחן מעניק להם מתנה. והיות והוא לא הביא עמו מתנות אמר להם שבמקום מתנה יאמר להם חידוש נפלא. וחזר על מש"כ בבאר היטב סימן קפ"ה סק"א, מצאתי, למה אין אות "ף" בברכת המזון, לפי שכל מי שבירך ברכת המזון בכוונה אין שולט בו לא אף ולא קצף, ומזונותיו מצויין לו בריוח ובכבוד כל ימיו. (בשם ספר החינוך, ועטרת זקנים).

בין המקשיבים היה תלמיד אחד שהדברים נכנסו לעומק לבו ובאותו שעה הוא קיבל על עצמו לברך תמיד ברכת המזון בכוונה ובקול ומתוך הסידור. בזמן המלחמה הגרמנים ימ"ש כבשו את מדינת פולין וברשעותם היו מעבירים את ישראל בפרך והורגים אותם באכזריות. ובאותו זמן עמד אותו תלמיד, והוא היה נמוך וידע שאחת דתו למות, והוא נזכר בדבריו של מהר"ם שפירא זצ"ל ונעמד על קצות אצבעות רגליו כדי שיראה גבוה ושלחוהו בין החיים. בעמדו שם פגע בו יהודי אחד ואמר לו שאם ישאלוהו אם יש לו אומנות שיגיד שהוא יודע להיות טבח, ויתנו לו לעבוד במטבח, (אף שלא ידע מענייני בישול כלל) אמר כמו שלמדוהו לומר והקצין שלחו למטבח והיה לו אוכל בשפע. והתקיימו בו ב' הברכות, שלא היה בו אף וקצף, ומזונותיו מצויין לו ברווח. י. "חסל סידור פסח כהלכתו" איתא בספה"ק מי שיש לו שכל לוקח עמו בחג הפסח כשרות לכל השנה, ובחג הסכות שמחה לכל השנה. והעיקר הוא כשמסיים מצוה יהיה מיד בדעתו להתחיל בה שוב כמ"ש "סוף מעשה במחשבה תחלה".

ת ו ש ל ב " ע ! ! !
